Budai Attila

NEM A KORMÁNYOK MŰVELNEK CSODÁKAT, HANEM A SZABAD EMBEREK

A Cato Institute

A Cato Intézetet[1] harminc éve alapították azzal a céllal, hogy megalapozott érvekkel segítse az egyéni szabadság, a korlátozott, ellenőrzött, alkotmányos keretek között működő kormányzat és a szabad piac hagyományosan amerikainak tartott eszméinek érvényesülését a politikai vitákban. Az alapítók meggyőződése szerint az ilyen libertárius elveken nyugvó kormányzati politika az egyéni méltóság és jólét, a szabad, prosperáló társadalom és a béke alapja. „Széles körben hitték (hiszik), hogy a komplexebb társadalmaknak több kormányzatra van szüksége, de ennek pont az ellenkezője az igaz. Minél egyszerűbb egy társadalom annál kevesebb bajt okoz a kormányzati tervezés."[2] Az intézet legfontosabb szellemi elődeinek John Locke-ot, Thomas Jeffersont, Adam Smitht, Friedrich Hayeket és Milton Friedmant tartja. E szerzők gondolatai és szemlélete számos kiadványukban, állásfoglalásukban visszaköszönnek.

A kéthavonta megjelenő *Cato Policy Report* az intézet kutatási programjairól ad átfogó képet. Egyaránt találhatók benne filozófiai jellegű elmélkedések a libertarizmus mibenlétéről, könyvbemutatók, tanulmányok összefoglalói, szakpolitikai elemzések és ismertetők a Cato eseményeiről. A magazin hátlapján közszereplőktől olvashatunk tanulságképpen különböző etatista idézeteket – például a fiatalok kötelező polgári szolgálatának „előnyeiről". Az évente háromszor megjelenő *Cato Journal* tudományos igényű tanulmányokat közöl, elsősorban a gazdaságpolitika témakörében. A *Regulation* című, negyedévente megjelenő folyóiratuk a különböző piacokat érintő kormányzati intézkedésekről közöl elemzéseket, az agrárszektortól kezdve az egészségügyön át, a közlekedésen és az energetikán keresztül a bankszabályozásig.[3] Az intézet elszántságát jelzi, hogy a honlap és a fontosabb cikkek elérhetők arab, orosz és spanyol fordításban is.

A Cato élénk érdeklődést tanúsít a közép-kelet-európai ügyek iránt is. Jó kapcsolatokat ápol és rendszeresen együttműködik olyan politikus-közgazdászokkal,

[1] Internetes elérhetőség: www.cato.org.

[2] www.cato.org/about/about.html.

[3] A folyóiratok teljes tartalma ellenszolgáltatás és regisztrációs kötelezettség nélkül elérhető a honlap *Publications* menüpontjáról, illetve tematikus rendbe szedve a *Research Areas* címszó alatt.

mint például a cseh Václav Klaus vagy a lengyel Leszek Balcerowicz. Szlovákiában a Konzervatív Intézet meghívására tartott előadást a Cato Intézet elnöke, William Niskanen (neves közgazdász, Reagan egykori főtanácsadója) Európa alternatív politikai és gazdasági jövőképeiről, valamint Daniel Mitchell, az intézet elemzője az adóversenyről.

A szabadság az egyén méltóságának és gazdagságának biztosítéka

Hogy életszerűbb képet kapjunk a műhely szabadságszemléletéről, tekintsük át az intézet alelnökének, *David Boaz*nak a írását *(Are we freer?)* a Cato Policy Report 2007. júliusi számából. A szerző amellett érvel, hogy a mai amerikaiak szabadabbak, mint bármely más nép valaha a történelemben. Felhívja a figyelmet, hogy legalább három dolgon keresztül érzékelhetjük a szabadságot. Az egyik a gazdagság, amely megnöveli választási lehetőségeinket. Új lehetőségek válnak egyre több ember számára elérhetővé, gondoljunk például a számítógépre, az olcsó légiközlekedésre vagy a rendszerezett és hozzáférhető tudásra az interneten. Boaz szerint ugyanakkor a bőséges lehetőségek tárháza, noha a szabadság érzetét adja, önmagában véve még nem a szabadság.

A gazdagság valójában a szabadság eredménye, méghozzá a politikai és gazdasági szabadságé. Ezen szabadságok legnagyobb ellenfelei a növekvő állami és szövetségi kiadások, a hatalom eltolódása a szövetségi és elnöki szintre, a tolakodó (és nem általános elvekre építő) állami szabályozás számos piacon, továbbá a 9/11 utáni trauma következtében az egyéni szabadságjogokat korlátozó törekvések, így például az adatbázisok növekvő használata és a polgárok mind gyakoribb ellenőrzése.

A szerző szerint a szabadsághoz hozzátartozik a nyitott társadalom támogatása is. Amiért a liberálisok mindig is korteskedtek, az az érdem társadalma, nem pedig a státusé. A nemesség és az arisztokrácia privilégiumainak lebontása, a szabadság és az egyenlőség kiterjesztése lelkesítette őket, akár jogi akadályok állnak ez előtt, akár a társadalmi szokások. Boaz úgy véli, hogy ezeknek az elvek a következetes érvényesítése megkívánja például, hogy támogassák a minden más polgárt megillető jogok, így a házasságkötéshez való jog kiterjesztését is a homoszexuálisokra. Ez az érvelés összhangban van az intézet általános álláspontjával, amely a kulturális-morális kérdésekben inkább progresszívnek tekinthető, míg a gazdaságpolitikai terén a konzervatív eszmékkel áll közös platformon.

A Policy Report 2006. áprilisi számába író *Gene Healy* az alkotmányozók hagyományát követve a hatalmi ágak szétválasztásában látja a szabadság biztosítékát, és ezért

aggasztónak tartja, hogy a Bush-kormányzat az elnök hatalmát az alkotmányos és törvényes lehetőségeken túlra igyekszik kiterjeszteni, a nemzet biztonságára (és az elnök főparancsnoki tisztére) épített érveléssel (*The imperial presidency and the war on terror*). Az iraki háború előtt a kormányzat tisztviselői kétségbe vonták az alkotmányos rendet azzal, hogy nem tartották szükségesnek a Kongresszus hozzájárulását a háború megindításához. Végül mégsem küldött az elnök hadüzenetet a Kongresszus beleegyezése nélkül, de a felvetés már magában elgondolkodtató. Ráadásul ez nem egyedi alkalom volt, amikor az elnöki hatalom alkotmányellenes kiterjesztésével próbálkoztak. Az elnök főparancsnoki hatalmára épített érveléssel kísérlet történt – a terror elleni harc jelszava alatt – a terrorizmussal gyanúsított amerikai állampolgárok alkotmányos jogainak megvonására. A gyanúsítottakat bírósági meghallgatás, ítélet és ügyvédi képviselet nélkül adták át a hadseregnek, mint ellenséges harcosokat. Az alkotmány szerint azonban amerikai állampolgárokkal ugyanúgy kell eljárni, legyen bár béke vagy háború, azaz nem lehet a védelem alkotmányos jogát megvonni tőlük. A kibontakozó vitáknak köszönhetően később mégis egy szövetségi bíróság ítélte meg az eseteket. A terror elleni harcban betöltött előnyeire hivatkozva az emberkínzás alkalmazásának lehetőségét is vizsgálták (az elnök engedélyezhette volna, a hatályos törvények és a nemzetközi egyezmények teljes tiltása ellenére) – került napvilágra az adminisztráció belső irataiból. A Katrina hurrikán idején az elnöki hatalom a problémákra hatalma reflexszerű bővítésének igényével reagált. Felvetették, hogy az elnök saját hatáskörében dönthessen a hadsereg bevetéséről, figyelmen kívül hagyva azt a szövetségi törvényt (*Posse Comitatus Act*), amely arról rendelkezik, hogy a hadsereget belföldön, rendfenntartó szerepre csak az érintett állam kormányzójának beleegyezésével lehet felhasználni.

A szerző habár nem tartja Busht potenciális despotának, felhívja a figyelmet arra, hogy az elnöki hatalom erősödése (és az alkotmány gyengülése) a későbbi elnökök kezében is nagyobb hatalmat összpontosít, tekintet nélkül jellemükre. A terror elleni harc még ki tudja meddig tart, de erre hivatkozva nem szabad az alkotmány és a törvények kötelező és mindenkire vonatkozó érvényét, és ezzel a hatalmi ellensúlyokat gyengíteni – vonja le a végkövetkeztetést Healy az alapító atyák szellemében.

A gazdasági szabadság határairól

Leszek Balcerowicz, a lengyel sokkterápia kivitelezője és a Lengyel Nemzeti Bank egykori elnöke a Cato Journal 2004/3. számában az állam gazdasági szerepével foglalkozik (*Toward a limited state*). A nagy jóléti államot a társadalom számára káros kép-

ződménynek tartja, és alapvetően úgy gondolja, hogy az állami tevékenységek inkább a magántevékenységeket (az önkéntes kooperáció, az önkéntes segítségnyújtás és profitorientált piaci tranzakciók intézményeit) szorítják ki, nem pedig vákuumot töltenek be. A prosperitás érdekében az állam kiterjedését korlátozni kell. A korlátozás eszközei a szabadságjogokat hatékonyan védő alkotmány, az intézményesített pénzügyi korlátok (adóalkotmány), amelyek a közkiadásoknak szabnak határt, valamint a független nemzeti bank, amely megakadályozza az inflációs adó kivetését (megóv attól, hogy a költségvetést inflációs bevételből finanszírozzák). Fontosak a külső korlátok is, a WTO-tagság például csökkenti az állam mozgásterét, mert redukálja a protekcionista intézkedések lehetőségeit, ezzel védve a hazai fogyasztókat és adófizetőket.

A jóléti állam működésének ellentmondásait jól szemlélteti a munkanélküliség okainak vizsgálata. Vajon a piaci működésnek vagy az állami beavatkozásnak köszönhető-e a munkanélküliség? – teszi fel a kérdést a szerző. A piaci működésből származó munkanélküliség melletti egyik legerősebb elméleti érv az úgynevezett „hatékony bérek" elmélete, amely szerint a vállalatok tipikusan többet fizetnek a piactisztító bérnél, hogy növeljék az alkalmazottaik hűségét és termelékenységét. Ezzel azonban nem vagyunk képesek megmagyarázni, hogy az OECD-országok között miért vannak nagy különbségek a munkanélküliség szintjében. Balcerowicz egy sor empirikus tanulmányra hivatkozik, amelyek bizonyítják, hogy a munkanélküliség igazi okai az állástalanoknak nyújtott túlzottan nagylelkű juttatások, a magas adók (amelyek részben a nagyfokú újraelosztásból erednek – például éppen a munkanélkülieknek szánt juttatásokból), az állami segítséggel létrejött kollektív alkuk miatti bérmerevségek, valamint a vállalatok piacra lépésének és a munka-, lakás- és árupiacok működésének jogi akadályai. Ezt figyelembe véve egy provokatív javaslatot fogalmaz meg az adóbevételek alternatív elköltésére: munkanélküli ellátás helyett alapfokú oktatásra költve hatékonyabban csökkenthető a munkanélküliség.

Szintén empirikus kutatásokkal támasztja alá, hogy a korrupció növekedése szorosan kapcsolható az állami korlátozó szabályozásokhoz, illetve a politikusok és bürokraták ehhez kapcsolódó diszkrecionális hatalmához, valamint a magas nominális adóterhekhez és a közpénzkiadások nagy volumenéhez. Az ilyen intézkedések különösképpen korlátozzák az egyéni szabadságot és méltóságot, amellett, hogy károsak a növekedésre (és így a munkahelyteremtésre) is. A fejlődő országok és a rendszerváltó országok tapasztalatai egyaránt azt mutatják, hogy nincs átváltás gazdasági szabadság és jólét között: a jól védett, széleskörű gazdasági szabadságok jót tesznek a növekedésnek, míg a masszív állami beavatkozások tragédiához vezetnek. Erre a keleti kistigrisek sem ellenpéldák, mert viszonylag nyitott gazdaságok, ahol alacsonyak az adók, és a magánvállalkozások dominálnak.

A Cato Intézetet különösen foglalkoztatják azok a kérdések, hogy mitől szegény vagy gazdag egy ország, illetve hogyan „állítható rá" egy ország a bőség felé vezető egyenes útra. Ezért is szentel szinte egy egész számot 2005 őszén a Cato Journal *Peter Bauer* munkásságának. A nálunk méltatlanul kevéssé ismert, magyar származású Bauer a fejlődés közgazdaságtanában alkotott kimagaslót azzal, hogy az uralkodó vélekedéssel szemben bebizonyította, a központi tervezés és a nagy volumenű beruházások nem előfeltételei a növekedésnek.[4] „Értelmesebb úgy fogalmazni, hogy a tőke a fejlődés során halmozódik fel, ahelyett, hogy azt mondanánk, a tőke előfeltétele a fejlődésnek."[5] Bauer arra is felhívta a figyelmet, hogy a közvetlen kormányzati beruházások és a nem általános feltételhez kötött, speciális támogatások a hatalom koncentrációjához vezetnek. Dinamikusan szemlélte a gazdaságot, és megmutatta, hogy a kereskedelmi, bevándorlási és népesedési korlátozások megfosztják az embereket az új ötletek, új termelési formák, új termékek és új emberek megismeréséből származó hosszútávú előnyöktől. Úgy vélte, hogy a kormányok közötti segélyek igazából a fejlődés hátráltatói lehetnek. A kereskedelem, nem pedig a segélyek segítik elő a fejlődést. A segélyezés ugyanis növeli az állam hatalmát, a korrupciót, az erőforrások nem hatékony eloszlásához vezet, és aláássa a civil társadalmat. Bauer munkássága számos országban és a Világbankban is értő fülekre talált. Elismertségét jelzi, hogy a rá emlékező írások között három Nobel-díjas közgazdásztól is találunk tanulmányt: Amartya Sentől, James Buchanantól és Milton Friedmantől.

A választók tévhiteinek szerepe az állam növekedésében

Egy 2005-ös felmérés szerint az amerikaiak 90%-a gondolja úgy, hogy túl nagy hatalma van a nagyvállalatoknak Washingtonban. A közvélekedés szerint az óriáscégek lobbizáskor azt próbálják elérni, hogy az állam ne szabályozza őket az egyszerű ember érdekében. A tények azonban egészen mást mutatnak. *Timothy P. Carney* a Cato Policy Report 2005. júliusi számában ismertetett tanulmányában *(Big business and big government)* cáfolja ezt a mítoszt, és elemzi, hogy az amerikai történelemben (és a jelenben is) a nagyvállalatok hogyan próbálták profitjukat és hatalmukat (és ennek melléktermékeként az államot is) növelni azáltal, hogy a kormányzatot a saját érdekükben, a nekik kedvező szabályozás kényszerítésére használták fel.

[4] Magyarul a szerzőtől lásd BAUER Tamás Péter: *A nyugati bűntudat és a harmadik világbeli szegénység* és *Népességrobbanás: mítosz és valóság,* Századvég 2003/1. (27. szám).
[5] Peter BAUER: *Economic analysis and policy in underdeveloped countries,* Duke UP, Durham, 1957, 119.

A 20. század hajnalán 1907-ben a hatalmas U. S. Steel összehívta az acélgyártásban résztvevő vállalatokat, és informálisan megegyezett velük egy vacsora keretében (amelyen az Igazságügyi Minisztérium képviselői is részt vettek) abban, hogy az érvényben lévő trösztellenes törvények ellenére rögzítik az árakat, és nem csökkentik azokat a megegyezéses szint alá. Néhány gyártó azonban „elfelejtette" ezt az árkartellt betartani, és a U. S. Steel árai alá vágott. Ekkor a cég a kormányhoz fordult, hogy segítsen neki az árrögzítésben. A nyilvánosság előtt az acél fontosságát és nélkülözhetetlenségét emlegették a szabályozás melletti érvként. Wilson elnöksége idején, az I. világháború alatt a War Industries Boardban az iparágak és a kormányzat vezetői egyre nagyobb mértékben vették át az uralmat a gazdaság fölött. A vállalatok célja nemcsak a háborús kormányzati szerződések megszerzése volt, hanem a munkaórák, a bérek és a termékek részleteinek szabályozása is. A II. világháború idején is hasonló volt a helyzet: ekkor több vállalatnak az adagolás alkalmazásával és árrögzítéssel sikerült biztosítani pozícióit. Az pedig akár az *Aviátor* című filmből is ismerős lehet az olvasó számára, hogy a vezető légitársaságok álltak az iparág szövetségi szintű szabályozása mögött, és agresszíven ellenezték a deregulációt.

Herbert Hoover is segített kartellek létrehozásában és betartatásában a kávé- és gumipiacon, valamint együttműködött az olajiparral a kitermelés korlátozásában. Truman elnöksége alatt a későbbi Marshall-segély haszonélvező cégei találták ki a tervet, majd öltöztették antikommunista köntösbe. Nixon 1971-ben televíziós beszédben jelentette be, hogy 90 napra megtilt mindenfajta ár- és béremelést, és döntött egy tanács létrehozásáról, amelynek feladata a moratórium lejárta után az engedélyezett változások megállapítása. A Gyáriparosok Nemzeti Szervezete ovációval fogadta ezt a tervgazdaságra hajazó rendeletet. A Philip Morris megfeszülve támogatta a dohányreklámok betiltását, hogy csökkentse a versenyt, a kormányzat pedig megtette a szívességet a piacon lévő cigarettagyártóknak (vélhetően némi kampánypénzért cserébe).

Nemrégiben az Enron még a zöldekkel együtt pártolta a szigorú globális energiaszabályozást, és a Kyotói Szerződést az üvegházhatást okozó gázok csökkentéséről. Továbbá befolyását arra is felhasználta, hogy a *laissez faire* párti bürokratákat távol tartsa a szövetségi bizottságoktól, egészen addig, amíg csődbe nem ment. A botrány után számos publicista a szokásos helytelen következtetést vonta le: a szabadjára engedett piacok működésképtelenek. Valójában azonban az Enron bonyolult piackorlátozó szabályozások és kormányzati segítségnyújtás közepette és ezeknek köszönhetően virágzott.

A könyvet megtöltő példák után megalapozottnak tűnik az a kijelentés, hogy a szabályozások iránti igény számos esetben a nagyvállalatok részéről jelentkezik, a

szabályozás iránti kereslet növekedésével pedig az államnak is kiterjedtebbé kell válnia, többet kell adóztatnia, és nagyobb bürokráciát kell fenntartania ezen speciális igények kielégítésére. A szerző következtetése szerint a nagy vállalatok és a kiterjedt állam azért prosperálhatnak együtt, mert a közvélekedés szerint érdekeik ellentétesek. A nézet, amely szerint a nagyvállalatok érdeke a kisebb kormányzat, a kormányzaté pedig, hogy a cégek körmére nézzen, azt a tévhitet szüli, hogy a két fél rivális, nem pedig partner. Carney leszögezi, hogy nem a nagyvállalatok elleni támadásnak szánja a tanulmányt, hanem azokat a praktikákat tartja károsnak, amelyekkel a gazdasági szereplők a versenyben való érvényesüléshez az állam kényszerítő erejét használják fel. A megoldást azonban nem a vállalatok hibáztatásában, hanem a megfelelő szabályok megalkotásában kell keresni – vázolja már a probléma megoldásának eshetőségét. Hiszen – Balcerowiczot idézve – „mindig lesznek olyan emberek, akik abból akarnak hasznot (gazdasági járadékot, hatalmat) hajtani, hogy korlátozzák mások szabadságát. És mindig lesz néhány ideológia, amely alátámasztani igyekszik ezt a szándékot, és az állam iránti bizalom érzését táplálja."

A választói tévhitek általánosabb magyarázatával szolgál *Bryan Caplan*, aki *The myth of the rational voter* című könyvét foglalja össze a *Policy Analysis* sorozatban megjelent tanulmányában (no. 597, 2007. május). Caplan tézise szerint a kívánatostól eltérő közpolitikákat nem lehet kizárólagosan az érdekcsoport-elmélettel magyarázni, hanem közrejátszanak bennük a választók tévhitei is a gazdaság működéséről, amelyek hatására a választók szisztematikusan káros közpolitikákat részesítenek előnyben.

A választások végeredményének „minősége" szempontjából nem számít, hogy a választók nagy része tájékozatlan, ha a hibáik véletlen eloszlást követnek, és létezik valamekkora tájékozott választópolgári csoport. Ekkor ugyanis az nyeri a választást, aki a jól informált csoport többségének támogatását bírja. A széleskörű tájékozatlanság ellenére a választói tömegek így ugyanolyan döntést hoznak, mintha mindenki tájékozott lenne; a bölcsek és a kevésbé bölcsek egyenként ugyanolyan beleszólással rendelkeznek ugyan, mégis a bölcsek fogják meghatározni a politikákat.[6] Ha viszont a hibák szisztematikusan torzítanak valamerre, akkor a végeredmény is el fog térni a teljesen tájékozott szavazópolgárokat feltételező helyzettől, és a társadalom szempontjából rosszabb állapothoz vezet.

A gazdaságpolitika alakítása elsődleges tevékenysége a modern államnak, a választók hitei azonban szisztematikusan eltérnek a közgazdaságtudomány tényeitől, támasztja alá mérésekkel állítását Caplan. Mivel az emberek nem értik, hogy a pi-

[6] Hasonlóan a *Legyen ön is milliomos* című tévés játékhoz, ahol a közönség az esetek 91%-ában a helyes alternatívára adta a szavazatot.

ac hogyan hangolja össze az egyes emberek önző cselekedeteit, és teremt jólétet, ezért erősek a piacellenes nézetek. Az átlagember az olajcégek profitéhségét kárhoztatja a benzinárak növekedésért, míg a közgazdász a kereslet és kínálat törvényében találja meg a megfelelő okot. A polgárok alábecsülik a külkereskedelem hasznait, és ezért protekcionistábbak, mint amennyire valójában érdekükben állna. A harmadik tévedés, hogy a prosperitással a foglalkoztatottságot azonosítják, nem a termelékenységet. Ezek a vélekedések a lakosság körében felülreprezentált téveszméken alapulnak, de valóságos hatással vannak a választásokon a jelöltek pozícióválasztására. Például a külkereskedelem hasznainak szisztematikus alábecslése a társadalom nagyobb része számára káros protekcionizmushoz vezet. A politikusokat a polgároknak a valóságtól szisztematikusan különböző nézetei arra ösztökélik, hogy azt képviseljék, amit a polgárok akarnak, nem pedig azt, ami a polgároknak a legjobb (amennyiben választást szándékoznak nyerni).

Caplan amellett érvel, hogy a kormányzati politikák kudarcát azzal lehet megoldani, ha kevesebb döntést hagyunk a demokrácia többségi szabálya alapján eldönteni, de alternatívaként nem a diktatúrát választjuk, hanem a piacot. Azaz kevesebb feladatot kell az államra rábízni, így csökkentve a méretét, és nagyobb teret kell engedni az önkéntes szerveződéseknek a közösségi problémák megoldásában.

Az államok közötti adóverseny a kormányzat hatalma ellen

Az egykulcsos adóról *Daniel Mitchell* mutatja be készülő könyve *(The global flat tax revolution)* megállapításait a 2007. júliusi Cato Policy Reportban. Vázolja az egykulcsos jövedelemadó alapelvét, amely nem tesz különbséget a munkajövedelmek és a vállalati nyereségből származó jövedelmek között – mindkettő azonos, alacsony kulcson adózik. Szemléletesen szólva a jelenlegi adórendszer által követelt számos nyomtatvány helyett két képeslap is elég lenne a bevalláshoz. Az egyikre a munkabérből származó bevételek kerülnének, amelyből a családi kedvezmények nagyságát levonva megkapjuk az adóalapot, melynek bizonyos hányadát be kell fizetni. A másik lapon az üzleti tevékenységből származó nettó jövedelem (inputokkal és beruházásokkal csökkentett bevétel) kerül, ami a munkabérrel azonos kulcson adózna. Ez az egykulcsos jövedelemadó ideáltipikus leírása, alkalmazása azonban nem történik minden országban egyformán, hol közelebb, hol távolabb áll a valós rendszer ettől.

Az egykulcsos adót egyre több országban vezetik be, és akik már bevezették, idővel általában csökkentik az adókulcsot. Helyes alkalmazása számos praktikus előnyt kínál: elkerülhetővé válik a megtakarítások és beruházások kettős adóztatása, és

más adónemek esetleges kiváltásával tovább egyszerűsödhet az adórendszer. A bonyolult, bürokratikus és ezáltal korrupciót gerjesztő adórendszer egyszerűsítésével csökkenthető az adóelkerülés és -csalás, valamint leépíthető a sok produktív erőforrást lekötő és elemésztő adóadminisztráció. Mivel pedig a jövedelmek kisebb elvonása jobban ösztönöz a munkára, ezáltal növekedik a nemzeti szintű termelékenység is.

Mitchell szerint az egykulcsos adó terjedésének oka, hogy a politikai vezetők megértették, hogy az a gazdaságpolitika, amely a növekedés serkentését tekinti céljának, a helyes adópolitikát találja meg ebben a rendszerben. A nemzetközi adóversenyben az alacsonyabb adóterhű és egyszerűbb adórendszerű országok munkát és adót tudnak csábítani belföldre; és a hazai lakosság számára is csökken a kísértés, hogy más országban végezzenek gazdasági tevékenységet. A tapasztalatok igazolják az elméleti érveket: gyorsuló gazdasági növekedésről, csökkenő munkanélküliségről és javuló adómorálról tanúskodnak. Észtországot és Szlovákiát sokan tartják modellnek, mert a drámai reformokon túlérve hatalmas gazdasági előnyökre tettek szert.

Az egykulcsos adó bevezetésének ellenzői természetesen azok, akik eddig haszonélvezői voltak a bonyolultabb adórendszernek, illetve azok az országok, amelyek nem kívánnak adót csökkenteni, és így nem akarnak részt venni az adóversenyben. A nemzetek adóversenye egyre alacsonyabbra csökkenti az adóterheket, melynek során csökken azoknak az országoknak a relatív versenyképessége, ahol továbbra is magas marad az adószint. Két prominens képviselője az adóverseny elleni harcnak Franciaország és Németország. Az ellenzők a nemzetközi bürokráciákat felhasználva az adóverseny helyett az adóharmonizációra törekednek, melynek révén korlátozhatják a kormányzatok jogát adópolitikájuk kiválasztásában. Az OECD-n, az IMF-en, az ENSZ-en és az Európai Bizottságon keresztül próbálják elérni céljaikat, „káros adóverseny-projektek", feketelistázás és gazdasági fenyegetések felhasználásával. Mitchell szerint azonban hiábavalóak a kísérletek az adóverseny visszaszorítására, a szellemet már kiengedték a palackból, és az országok egymás után fedezik fel, hogy mekkora előny származhat egy egyszerűbb és a produktív tevékenységre jobban ösztönző adórendszerből.[7]

[7] Legutóbb a bolgár kormány döntött a 10%-os jövedelemadó-kulcs bevezetése mellett, a társasági adó pedig már eddig is 10% volt (lásd Világgazdaság 2007. július 31.).

A Friedman-díj

Jó összefoglalót nyújthat a Cato Intézet gondolatvilágáról, ha szemügyre vesszük azokat az embereket, akikre példaként tekintenek. 2002-től kezdve kétévente egy választott bizottság ítéli oda a Friedman-díjat egy-egy olyan személynek, aki kiemelkedően sokat tett a szabadság eszméjének megvalósulásáért. Első nyertese a már említett Bauer Péter volt. A második a perui közgazdász, Hernando de Soto, aki a tulajdonjogok hivatalos elismerésének hiányát és a joguralom működésképtelenségét okolta a szegénység ekkora mértékű kiterjedtségéért a fejlődő országokban. Perui vizsgálata során megállapította, hogy szegények a tulajdonjogi viszonyok igazolása és a tulajdonuk átruházhatóságának garantálása nélkül nem tudnak hitelhez jutni birtokuk fejlesztéséhez vagy üzletük bővítéséhez, ezért nincs esélyük a felemelkedésre. 2006-ban pedig az egykori észt miniszterelnök, Mart Laar a fejlődés és a gazdasági szabadság melletti elköteleződésének köszönhetően kapta meg a díjat. Vezetése lehetővé tette az egykori kommunista ország számára, hogy a világ egyik legdinamikusabban növekvő országává váljon. Kormánya leépítette a paternalista jóléti programokat, csökkentette a vállalkozásokat és a munkát terhelő adókat, egykulcsos jövedelemadót vezetett be, a protekcionista intézkedéseket eltörölve szabaddá tette a külkereskedelmet és privatizálta az állami tulajdont. Az észt gazdaság azóta évente 7%-kal növekszik. „A kormányzat dolga, hogy megbízzon az emberekben és szabadságot adjon nekik döntéseik meghozatalához. A kormányzat egyetlen feladata, hogy megadja az embereknek a lehetőséget a sikerre. Csak a kormányzati hatalom eltüntetésével és az emberek felhatalmazásával képes egy ország igazán elérni valamit. Mert nem a kormányzat tesz csodákat, hanem az emberek. A kormányzat egyetlen feladata, hogy megadja az embereknek a lehetőséget a sikerre!"[8]

[8] Cato Policy Report 2006. július.

Szentkeresztbányai élmunkások (ifj. Kováts István felvétele, 1954)

A borszéki fürdő egyik pavilonja (Ferentzy Lukács felvétele, 1910 körül)